

Η Ελληνική εκκλησιαστική μουσική. Οι απαρχές του συναρπαστικού της ταξιδιού.

Ηλίας Λιαμής, Σύμβουλος Ενότητας Πολιτισμού.

Οι απαρχές. Η επίδραση της αρχαίας Ελληνικής μουσικής.

Για να προσεγγίσει κανείς τις ρίζες του συναρπαστικού ταξιδιού κάλλους και πνευματικότητας της εκκλησιαστικής μας μουσικής, μετά την αναφορά στη μουσική των Εβραίων που έγινε σε προηγούμενο σημείωμα μας, πρέπει οπωσδήποτε να γνωρίζει κάποια βασικά ιστορικά στοιχεία της μουσικής των αρχαίων Ελλήνων. Είναι δεδομένο πως η γρήγορη επέκταση της Εκκλησίας έξω από το Ιουδαϊκό περιβάλλον είχε σαν άμεσο αποτέλεσμα την επαφή της με όλα τα καλλιτεχνικά μέσα έκφρασης του αρχαίου Ελληνικού πολιτισμού και μοιραία την αρχαία Ελληνική μουσική.

Περισσότερο από όλους τους αρχαίους λαούς, οι αρχαίοι Έλληνες καλλιέργησαν τη μουσική τόσο θεωρητικά, όσο και πρακτικά. Στην τέχνη των ήχων δεν βρήκαν μόνο θεωρητικό και ερμηνευτικό ενδιαφέρον, αλλά τους συνάρπασε επιπλέον η καταλυτική επίδραση τού μουσικού ήχου στην ανθρώπινη ψυχή. Αυτό το γεγονός, σε συνδυασμό με την τάση τους να αναλύουν, να ταξινομούν και να οργανώνουν, με άλλα λόγια, την τάση τους για επιστημοσύνη, τους κατέστησαν πρωτοπόρους στο να κατάστησουν την μουσική ένα ιδιότυπο επιστημονικό πεδίο. Αναζήτησαν τους μουσικούς νόμους, ανέλυσαν το μουσικό φαινόμενο και έβαλαν τις βά-

σεις για αυτό που ονομάζουμε σήμερα «μουσική ανάλυση». Τα μουσικά τους επιτεύγματα επηρέασαν και τον Ρωμαϊκό πολιτισμό, γεγονός που έγινε η αιτία ώστε το αρχαίο Ελληνικό μουσικό σύστημα να γίνει το θεμέλιο της Δυτικοευρωπαϊκής μουσικής και, κατ' επέκταση, του παγκόσμιου μουσικού πολιτισμού.

Χαρακτηριστικά.

Όλα δείχνουν πως η αρχαία Ελληνική μουσική είχε ιδιαίτερη μουσική σημειογραφία, η οποία μόλις τον 20ο αιώνα αποκωδικοποιήθηκε πλήρως, αν και από πολλούς θεωρείται ακόμη ως θέμα ανοιχτό.

Η αρχαία Ελληνική μουσική είχε τρία γένη: το διατονικό, το χρωματικό και το εναρμόνιο. Παράλληλα, είχε διαφορετικές κλίμακες ή τρόπους, οι οποίοι καθόριζαν την έκταση της μελωδίας. Η διαφορά των τρόπων εξαρτάται από την διαφορετική θέση, στην οποίαν βρίσκονταν τα ημιτόνια. Οι τρόποι αυτοί ήταν: Δώρειος, Φρύγιος, Λύδιος, Μιξολύδιος, Υποδώρειος, Υποφρύγιος, Υπολύδιος, Υπομιξολύδιος. Οι αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποιούσαν τη λέξη «αρμονία», όχι όμως με τη σημερινή έννοια. «Αρμονία» ήταν για αυτούς αυτό που σήμερα για μας είναι η μελωδία, δηλαδή οι διάδοχοι φθόγγων με συγκεκριμένη ρυθμική διάταξη. Η συνήχηση δύο φθόγγων ονομαζόταν «συμφωνία». Σύμφωνα διαστήματα ανάμεσα σε δύο φθόγγους ήταν οι αποστάσεις των οκτώ φθόγγων, η ογδόη, των πέντε φθόγγων, η πέμπτη και των τεσσάρων φθόγγων, η τετάρτη. Τα διαστήματα της τρίτης και της έκτης ονομάζονταν «διαφωνία». Δεν επιτρεπόταν σε ένα μουσικό κομμάτι να τελειώνει σε διαφωνία. Τα σύμβολα των μουσικών φθόγγων προέρχονται από τα γράμματα της αλφαβήτου σε ορθή, πλάγια ή ανεστραμμένη θέση, ολόκληρα ή αποσπασματικά. Η φωνητική μουσική ονομαζόταν «λέξις» και η ενόργανη «κρούσις». Κάθε μία από αυτές είχε την δική της σημειογραφία, η οποία υπολογίζεται σήμερα σε 1.500 σημάδια. Συμπεραίνουμε λοιπόν πως η μουσική εκπαίδευση ήταν ιδιαίτερα δύσκολη. Η μουσική των αρχαίων Ελλήνων ήταν μονοφωνική. Ο μουσικός ήχος ήταν υποταγμένος στον ποιητικό λόγο και εξυπηρετούσε ακριβώς τον τονισμό του.

Είδη.

Η θρησκευτική φύση των αρχαίων Ελλήνων επηρέασε βαθύτατα και την μουσική. Πέρα από τους μύθους για την προέλευση της μουσικής και την χρήση της εκ μέρους θεών και ανθρώπων, το ρεπερτόριό της αρχαίας

Ελληνικής μουσικής περιλαμβάνει σε πολύ μεγάλο ποσοστό, ύμνους προς όλους τους θεούς, ο καθένας εκ των οποίων μάλιστα εθεωρείτο ιδρυτής ή και προστάτης συγκεκριμένων μουσικών μορφών, όπως ο διθύραμβος, τα προσωδία μέλη, τα δαφνηφορικά και τα πολεμικά άσματα όπως τα επινίκια και οι παιάνες.

Μορφές.

Όπως είπαμε, οι Έλληνες έθεσαν τις βάσεις της θεωρίας της μουσικής. Σε αυτό συνετέλεσαν μεγάλοι φιλόσοφοι και μαθηματικοί, καθώς και μουσικοί.

Ο Πυθαγόρας (6^{ος} -5^{ος} αι. π.Χ.), ερεύνησε με το περίφημο μονόχορδο τα ακουστικά φαινόμενα. Βρήκε μάλιστα τις μαθηματικές σχέσεις των διαστημάτων της κλίμακας.

Ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης (4^{ος} αι. π.Χ.)διερεύνησαν τη σχέση του μουσικού φαινομένου με την ανθρώπινη ψυχή, αλλά και με την κοινωνία.

Ο Αριστόξενος ο Ταραντίνος (4^{ος} αι. π.Χ.) θεωρείται ο μεγαλύτερος μουσικός των αρχαίων Ελλήνων, όσον αφορά την θεωρία της μουσικής.

Ο Ευκλείδης ο Αλεξανδρεύς (3ος αι. π.Χ.) προ Χριστού ήταν μεγάλος μαθηματικός και άριστος μουσικός. Διατύπωσε 20 θεωρήματα σχετικά με τη μουσική και γνωρίζουμε το έργο του «Εισαγωγή της αρμονικής».

Άλλοι σπουδαίοι μουσικοί ήταν ο Αλύπιος, ο Νικόμαχος ο Γερασηνός, ο Βακχείος ο Γέρων κ.α.

Ερμηνεία.

Η λαμπρότερη ποιητική και μουσική δημιουργία των αρχαίων Ελλήνων είναι η Αττική τραγωδία και κωμωδία του πέμπτου αιώνα, των οποίων η αρχή βρίσκεται στις διονυσιακές γιορτές και μάλιστα στον διθύραμβο, ομαδικό άσμα προς τιμήν τού Διονύσου. Η τραγωδία ήταν συνδυασμός ποίησης μουσικής και χορού. Αποτελείτο από μονολόγους και διαλόγους που ερμηνεύονται σε μουσική απαγγελία, με συνοδεία λύρας η κιθάρας. Η συνοδεία αυτή ονομαζόταν παραλογή. Αυτή συχνά εξελίσσονταν σε πραγματική μελωδία, στην δημιουργία της οποίας συνέβαλε και η προσωδία, δηλαδή η διάκριση μακρών και βραχέων φθόγγων της Ελληνικής γλώσσας. Όταν οι αρχαίοι Έλληνες τραγουδούσαν, συνόδευαν το άσμα με όργανα, τα οποία μελωδικά εκινούντο σε ταυτοφωνία. Διαφοροποίηση συνέβαινε μόνο ως προς ένα διάστημα οκτώ φθόγγων ψηλότερα ή χαμηλότερα και συχνά υπήρχανε ορισμένα ποικίλματα. Στην περίπτωση αυτή είχαμε ετεροφωνία, χωρίς ποτέ να αλλοιώνεται ο μονοφωνικός χαρακτήρας της μουσικής.

Όργανα.

Αυτά διαιρούνται σε έγχορδα, πνευστά και κρουστά.

Έγχορδα ήταν η λύρα και η κιθάρα, αρχικά με τέσσερις ή επτά χορδές και αργότερα με 18. Αυτών των δύο οργάνων παραλλαγές ήταν η φόρμιγξ, η χέλυσ, η μάγαδισ και η πηκτίς.

Πνευστά ήταν τα διάφορα είδη αυλού, με διαφορετικό μέγεθος και γλωσσίδα. Τέτοια ήταν η σύριγγα ή αυλός του Πάνος, η σάλπιγγα, η ύδραυλις.

Κρούστα ήταν τα τύμπανα, τα τρίγωνα κ.α.

Το μεγάλο ενδιαφέρον βέβαια στην αρχαία Ελληνική μουσική επικεντρώνεται στην ειδική θεωρία σχετικά με το ήθος κάθε μουσικού τρόπου. Αυτή η σχέση μεταξύ των ηχητικών φαινομένων και των ψυχικών καταστάσεων δεν έπαψε ποτέ να ενδιαφέρει τον μουσικό κόσμο παγκοσμίως. Χωρίς καμία αμφιβολία, σε αυτήν την ...μυστηριώδη σχέση μουσικού ακούσματος και ψυχικής διαθέσεως οι αρχαίοι Έλληνες βρίσκονται στην πρωτοπορία.

Με καταγεγραμμένο το μουσικό πλαίσιο αρχαίων Ελλήνων και Εβραίων, έχουμε πλέον ολοκληρωμένο το υπόβαθρο, πάνω στο οποίο στηρίχτηκε το οικοδόμημα της εκκλησιαστικής μουσικής, η οποία συνεχίζει να πλουτίζει την ανθρώπινη ψυχή με βαθύτατα βιώματα κατάνυξης

και πνευματικής ανάτασης, όπως θα φανεί και στην αμέσως επόμενη καταγραφή του συναρπαστικού της ταξιδιού μέσα στον χρόνο.

Πηγή : www.pemptousia.gr/